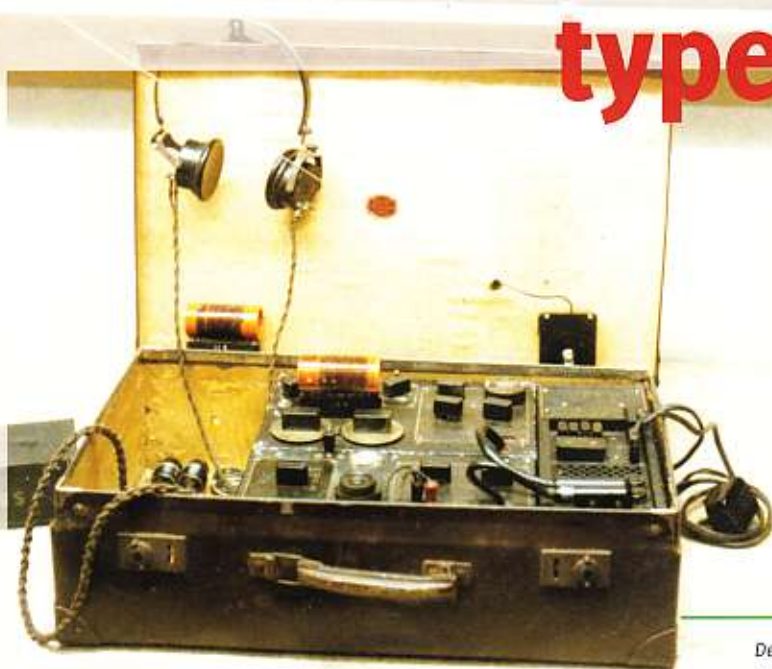

Spionage zend/ontvanger

type 3 MK II

TEKST: HENK VAN LOCHEM

ALS JE TEGENWOORDIG EEN BERICHT WIL DOORGEVEN PAK JE EVEN JE GSM EN OF DAT NU EEN LOKAAL GESPREK BETREFT OF EEN VERBINDING OVER EEN GROTE AFSTAND, DAT MAAKT VOOR DE GEBRUIKERS NIETS UIT. DE DIGITALE ELEKTRONICA DOET ALLES EN NA GEBRUIK WORDT HET APPARAATJE WEER IN DE ZAK GESTOKEN EN VALT NIEMAND VERDER OP.

De portable radio-zendontvanger geeft een behoorlijk beeld van de afmetingen die overeenkomen met de grootte van een middelmaat reiskoffer.

Vroeger, we spreken nu over de tijd van de Tweede Wereldoorlog en ook geruime tijd daarna, lag dat anders alhoewel de behoefte om een verbinding te maken er wel degelijk bestond.

Het onopvallend, clandestien, verbindingen maken was moeilijk en gevaarlijk voor geheime agenten die opereerden in vijandelijk gebied of landen van waaruit inlichtingen moesten worden gewonnen. De meeste apparatuur die voor dit doel speciaal werd ontworpen was echter nog steeds behoorlijk groot, zeker naar de maatstaven die wij tegenwoordig hebben.

Het doorgeven van berichten via de radiozendapparatuur meestal in allerlei code's, werd gedaan door zowel het 'Oosten' als het 'Westen'. Het gebeurde onder moeilijke en gevaarlijke omstandigheden tijdens de Tweede Wereldoorlog en de vele verhalen hierover zijn bekend. Immers ook de Duitsers waren erg bedreven in het peilen en opsporen van zenders met voor die tijd relatief goede peilapparatuur.

We zullen een type radio-zendapparaat bekijken dat in de bezette gebieden voor de uitzendingen tijdens W.O.II werd gebruikt, maar ook nog daarna.

Na de Tweede Wereldoorlog

Het inwinnen van inlichtingen en het clandestien gebruik van radiozendapparatuur daarbij ging ook na W.O.II door. Bedenk dat de koude oorlog in alle kracht woedde met een compleet ijzeren gordijn, en dat men graag zoveel mogelijk gegevens wilde hebben op militair, politiek, technisch en economisch gebied. In ons land werd het clandestiene zenden vooral in verband gebracht met de Staatsveiligheid. In 1945 werd de opsporingsfunctie voor clandestiene zenders ondergebracht bij het 'Bureau Nationale Veiligheid'. Dit bureau stond korte tijd onder militair gezag maar werd in 1946 opgeheven en de opsporingsfunctie werd toen opgenomen in de 'Bijzondere Radiodienst' (BRD). Een PTT dienst die zich primair met de veiligheid van de Staat bezighield en over uitgebreide radio-peilinrichtingen beschikte. De centrale post was gevestigd in Voorburg en stond via een eigen telefooncentrale in verbinding met de luister- en peilposten in het hele land. Alle subversieve signalen, die men op de korte golf beluisterde, o.a. zenders die cijfercodes uitzonden, werden gepeild en daarna doorgegeven naar de centrale post die een grote wandkaart had waarop de peilingen (coördinaten) werden uitgezet

zodat men wist waar de zender zich bevond. In verband met het skipeffect van de ether-signalen werden vooral zenders beluisterd die uitzonden vanuit Zuid- en Oost Europa. De afdeling O.C.Z. (Opsporing Clandestiene Zenders) was in feite een dekmantel van de Bijzondere Radiodienst die zich met interceptiewerkzaamheden bezighield. Voor W.O.II viel de opsporing van clandestiene zenders onder de toenmalige Radio Controle Dienst (RCD), maar na de oorlog heeft het tot 1975 geduurd voordat deze dienst weer als onderdeel terug

was bij de RCD. Op dat moment was de afscherming van de interceptiedienst niet meer zo belangrijk. Zowel de BRD als OCZ werden in 1975 ondergebracht bij de Radiocontroledienst. De BRD werd afgebouwd en in 1984 opgeheven.

Portable Transmitting and Receiving Equipment type 3 MK II

Ongetwijfeld is dit de meest gebruikte radioset geweest die ingezet werd bij de clandestiene uitzendingen door geheime agenten vanaf ca. 1943. Populair was de set ook wel bekend als de 'B2'. Als je het deksel van de koffer opent zie je aan de linkerkant een vak met een afneembaar deksel de zgn. 'Spares Box' met daarin een seinsleutel, een hoofdtelefoon, 18 meter antennendraad, snoer voor het aansluiten van de voeding, vier reservebuizen, vier zendspoelen en enkele zekeringen.

Middenboven in deze koffer zit de zender en daar direct onder de ontvanger. Het frequentiegebied van de ontvanger is 3.1-15.5 MHz. verdeeld in drie banden. Het frequentiegebied van de zender is 3.0-16 MHz. met uitwisselbare tankspoelen. De buizenbezetting is als volgt: in de ontvanger 7Q7 en 7R7 en in de zender is dat

Portable transmitter and Receiver type 3 MKII

een EL32 en een 6L6 die dan ongeveer 20 Watt H.F. maakt. Tevens is een paneelmeter aanwezig voor het meten van spanning en stroom in zender en ontvanger, een instelbare B.F.O., een afstemknop- en schaal met een vertraging van 50-1. Aan de rechterzijde bevindt zich de voeding, met een mogelijkheid voor netvoeding wisselspanning: 97-140 Volt en 190-250 Volt. Ook is het mogelijk om de voeding te betrekken uit een 6 Volt accu, waarbij het gebruik als volgt is: bij zenden 9.5 Amp. (Key down) en 3.5 Amp. (Key up) en bij ontvangst is dit 4.5 Amp. Dat zijn toch aanzienlijke vermogens en dat betekende, zeker onder oorlogstoestanden, grote inspanningen en inventiviteit om de accu

op te laden en voor voldoende capaciteit te zorgen.

Inventief moest de geheim agent ook zijn met betrekking tot de te gebruiken antenne, immers deze mocht niet opvallen en daardoor moest vaak gewerkt worden met een geïmproviseerde antenne; bijvoorbeeld opgehangen in een ruimte waarin ook de zendontvanger stond en waarbij de benodigde spanning vanuit een hanglamp uit het lichtnet werd afgetapt.

Deze zend-ontvang apparatuur werd vaak in een koffer ingebouwd maar ook wel eens geheel anders zoals bijv. in gewone consumenten radioapparatuur waarbij er uiterlijk niets opvalt. Zeker als je niet deskundig was. Ook losse plug-in units werden gebruikt waardoor een bepaald commercieel radiotoestel gewijzigd werd door bijvoorbeeld tijdelijk een radiobuis uit de voet te halen en hier de zendunit in te plaatsen. Van deze specifieke apparatuur is maar weinig in goede staat overgebleven en je mag gerust spreken van zeldzame apparatuur.

In de verzameling van de Stichting Signals Collection '40-'45 te Deventer, tel.0570-614875, is het hier besproken type 3 MK II te zien.